

H. Tomesz Tímea

Anyanyelvi nevelés az online térben. Beszámoló a PeLiKon2020 – A digitális oktatás nyelvi dimenziói című konferenciáról

Bevezetés

A *digitális oktatás nyelvi dimenziói* címmel rendezett konferenciát 2020. november 6–7. között az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke és a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport. A két ével ezelőtt hagyományteremtő szándékkal indított konferenciasorozat célja egy olyan fórum megteremtése, amely teret ad a nyelv és az oktatás sokszínű összefüggésrendszerével foglalkozó kutatók interdiszciplináris párbeszédének. Az idei tanácskozásnak nem csupán a témája, hanem a témák bemutatása, valamint az azok mentén kibontakozó szakmai diskurzus is az online térhez kapcsolódott, hiszen a rendezvény videókonferencia formájában zajlott.

A digitális pedagógia kutatása ugyan nem előzmények nélkül való, ugyanakkor az, hogy a 2020 márciusában bevezetett járványügyi intézkedések következtében a tanév végéig az oktatás teljes vertikuma digitális térbe kényszerült, teljesen új gyakorlati tapasztalatokat hozott. A kétnapos rendezvényen ezért a nyelvi nevelés digitális oktatási kérdéseit járták körbe az előadók, számot adva a legfrissebb kutatási eredményeikről, módszertani tapasztalataikról.

A konferencia programja

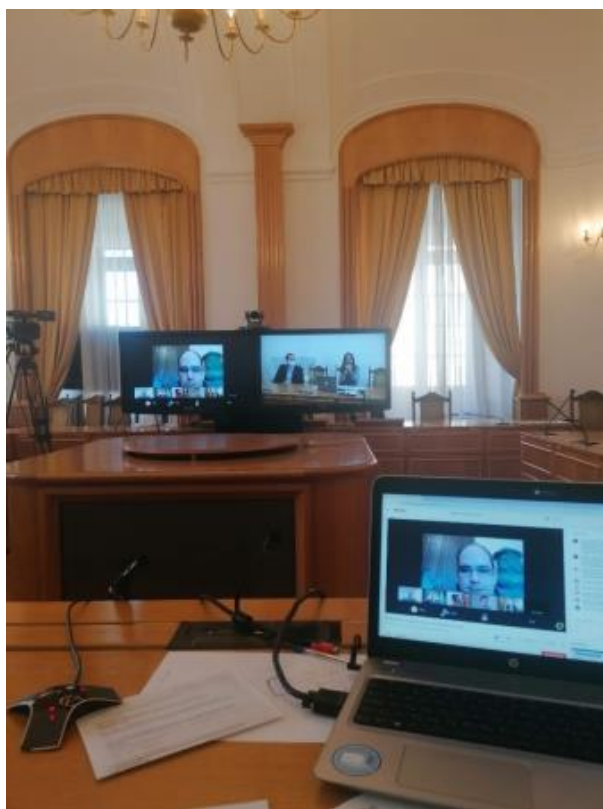
A három plenáris előadást, tíz poszterbemutatót, valamint 63 kerekasztal-beszélgetést az egyetem televíziójának YouTube-csatornáján is kiemelt figyelem övezte. Az első nap reggelén az Eszterházy Károly Egyetem rektora, Pajtókné Tari Ilona, valamint a rendezvény szervezőbizottságának elnöke, Domonkosi Ágnes köszöntötte a résztvevőket. A rektor asszony kiemelte, hogy az internet megjelenése, valamint a digitális technika széles körű alkalmazása a pedagógiában is paradigmaváltáshoz vezetett, mindenképpen szükség van tehát olyan kutatásokra, amelyek a tanulástámogató szemléletet helyezik a fókuszba. Domonkosi Ágnes a konferencia szűkebb témájára világított rá, és elmondta, hogy az elhangzó előadások elsősorban a digitális oktatás nyelvi vetületére fókuszálnak, és arra keresik a választ, hogy mi az, ami az oktatásnak ebben a formájában a nyelviség által valósítható meg.

A megnyitót két plenáris előadás követte. Az előadókat Jánk István, a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport vezetője köszöntötte és kérte fel témájuk bemutatására. A konferenciaszervezők kifejezett törekvése volt a pedagógiai-módszertani elmélet és gyakorlat találkozásának fórumot teremteni, és ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a diskurzus keretét kijelölő előadások. Prievara Tibor középiskolai tanárként, a TanárBlog szerkesztőjeként és a #school tanulástámogató, tanulásszervező platform megalkotójaként a közoktatás gyakorlatára fókuszált: egy általa elképzelt, lehetségesnek vélt digitális transzformáció lépéseit mutatta be. Kiemelte, hogy a digitális oktatás során is fontos lenne

a tanulást valóban támogató, a tanulót motiváló és a ténylegesen megszerzett, hasznosítható ismereteire rákérdező folyamatokat preferálni. Aczél Petra pedig a Budapesti Corvinus Egyetem Kommunikáció és Szociológia Intézetének intézetigazgatójaként, nyelvészként és kommunikációkutatóként a digitális oktatáshoz kapcsolódó kutatási eredményeket is figyelembe véve inkább a kihívásokra figyelmeztetett, amelyekre előadása végén megoldási javaslatokat is tett.

A második nap programját egy plenáris előadás vezette be, amelynek gondolatmenetét a gyakorlat és a kutatás metszete szervezte, hiszen a karanténoktatás gyakorlati tapasztalataira irányuló empirikus vizsgálat eredményeit mutatta be. Az előadó, Gonda Zsuzsa, az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója két szempontból vizsgálta a digitális oktatás említett időszakát. Kíváncsi volt egyrészt arra, hogyan változott a magyartanárok anyanyelvi nevelésről alkotott képe a digitális oktatás hatására, másrészt pedig arra, hogyan módosította az osztálytermi kommunikációt az online tanulási környezet.

A konferencia szervezőbizottságának nem csupán az elmélet és a gyakorlat találkozásának megteremtése volt a célja, hanem egy olyan, az online tér által kínált lehetőségeket, a digitális világ adottságait kihasználó tanácskozás megteremtése, amely a jelenléti konferenciákhoz hasonló interaktivitásra, valódi párbeszédre és vitákra is esélyt ad. Éppen ezért a programot nem egyszerűen előadások láncolataként kívánta megszervezni, hanem a hagyományos konferenciaműfajok digitális megújítását célul tűzve beszélgetéseket generált, vélemények ütköztetési fórumát teremtette meg online kerekasztalok formájában.

1. kép

Résztevők az online térben

A két nap alatt összesen tíz, előzetesen felkért kerekasztal-vezető által koordinált szakmai beszélgetést hallgathattak meg az érdeklődők. Ezek között voltak, amelyek az anyanyelvi tantárgy-pedagógiát, az anyanyelvi nevelés módszertanának megújítási lehetőségeit jelölték meg a szakmai diskurzus központi témájaként. Az első ilyen tematikájú beszélgetést Domonkosi Ágnes, az Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanszékvezetője vezette fel.

*2. kép
Domonkosi Ágnes vitaindítója*

Problémafelvetésében megfogalmazta, hogy az anyanyelvi nevelés hatékonyságához a tanulói nyelvi tapasztalatokból kiinduló szemléletre és gyakorlatokra lenne szükség, amely a nyelvi tevékenységet rugalmasan értelmezi, valamint a nyelv társas és kognitív vonatkozásaira is kellő hangsúlyt fektet. A kerekasztal résztvevői, a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport tagjai hozzászólásukban az elméleti vonatkozások mellett konkrét példákkal szemléltetve mutattak be olyan módszertani lehetőségeket, amelyek révén a valós életből vett nyelvi problémák, adatok értelmezése indítja el a tanulás folyamatát.

*3. kép
A konferencia első kerekasztal-beszélgetése*

Így például volt szó arról, hogy a tanulók által rögzített nyelvi naplók hang- és alaktani jelenségei hogyan járulhatnak hozzá az adott témakörök feldolgozásához, hogyan képzelhető el a mondattan oktatása a nyelvi naplókban rögzített tapasztalatokra, valamint a kognitív nyelvészeti és stilisztikai elemzés hagyományaira hagyatkozva, vagy éppen miként fejleszthető nyelvi problémákból kiindulva a szövegalkotási és a stilisztikai kompetencia. Módszertani eljárásokat is bemutattak a témához kapcsolódva, volt szó ugyanis a projektmódszer és a történetmesélés módszerének az alkalmazhatóságáról.

Szintén a tanulót, a tanulói problémafelvetést állították fókuszba, és ehhez kapcsolódóan a kutatásalapú szemlélet oktatásba való bevonhatóságát vizsgálták a második nap egyik kerekasztal-beszélgetésében a résztvevők. A beszélgetés koordinálói, Farkas Judit, illetve Szabó Veronika, a Pécsi Tudományegyetem oktatói azzal kapcsolatban kérdezték a résztvevők véleményét, hogy a természettudományos tárgyak oktatásában már ismert kutatásalapú szemlélet az anyanyelvi nevelésben miként lenne alkalmazható. A résztvevők több irányból, többféle nyelvtudományi szemléletből kiindulva, a közoktatás, a felsőoktatás és a tudományos kutatás gyakorlati tapasztalatait is mozgósítva próbálták álláspontjaikat közelíteni. A két nap talán legélénkebb diskurzusát kibontakoztató, továbbgondolásra inspiráló kérdéseit megfogalmazó kerekasztala volt.

A Kugler Nóra által vezetett beszélgetés azt járta körül, hogy a funkcionális kognitív szemlélet miként érvényesíthető az anyanyelvi órákon, milyen lehetőségeket kínál a közoktatás nyelv(tan)koncepciójának a megújításához. Ennek a megközelítésnek is – az első kerekasztal során felvázoltakkal összhangban – a használatalapúság, tehát a tényleges nyelvi tevékenységből származó adatokra épülő megfigyelés és elemzés, illetve az ennek megfelelő szövegalkotás adja az alapját. Az inspiráló, újítási lehetőségeket kínáló témakifejtésnek a rendkívül dinamikus szerveződése is befogadót ösztönző, bevonódásra felhívó volt.

Kicsit más aspektusból állította középpontba a tanítási órát az Antalné Szabó Ágnes által szervezett beszélgetés. Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója régóta elkötelezett kutatója az osztálytermi diskurzusoknak. Nem véletlen tehát, hogy ezúttal is a tanár-diák kommunikáció sajátosságai, a kommunikációs fejlesztés pedagógiája került az eszmecsere fókuszába. A résztvevők hozzászólásukban ízelítőt adtak a digitális oktatással kapcsolatos attitűdvizsgálatok és az online kommunikáció nyelvhasználatára, szókincsére, eszközeire, módszereire vonatkozó kutatások eredményeiből, kitértek a 2020 tavaszán bevezetett digitális oktatás tapasztalataira tanári és tanulói nézőpontból egyaránt.

A konferencia a hazai mellett a határon túli tapasztalatok bemutatásának is teret kínált. Kádár Edit, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója a romániai magyar anyanyelv-pedagógiáról kínált helyzetképet beszélgetőtársaival. Saját tapasztalataikat is bemutatva azt járták körbe, hogy az oktatás különböző szintjein milyen lehetőségei vannak a kompetenciafejlesztő anyanyelvi nevelésnek a digitális oktatás keretei között.

A rálátás széles perspektíváját kínálta a Vigh-Szabó Melinda által szervezett kerekasztal, hiszen az általános iskolai és a középiskolai szintnek, valamint a felsőoktatás magyar és idegen nyelvű képzésének egy-egy képviselőjével zajlott a beszélgetés az online oktatás tapasztalatairól. Reflexiókat nyolc kérdéshez kapcsolódva fogalmazták meg, amelyek között szerepelt például a digitális kompetencia jelentősége, az online felületek használhatósága, az online térben történő ismeretátadás, a motiváció és az értékelés megválaszolása.

A magyar mint idegen nyelv (MID) oktatását állította a beszélgetés középpontjába a Borsos Levente által szervezett kerekasztal. A résztvevők rávilágítottak arra, hogy a koronavírus-járványt megelőző időszakban az anyanyelvoktatáshoz hasonlóan a MID-oktatásban is a digitális eszközök döntően a hagyományos tantermi keretek kiegészítéseként voltak jelen, a digitális tananyagok pedig a tanítási-tanulási folyamat egy-egy részterületére (például egy adott készség fejlesztésére) összpontosítottak. Megvitaták, miként helyezhető a MID-oktatás a digitális pedagógia tágabb kontextusába, és mely területeken lenne szükség a távoktatás során szerzett tapasztalatok továbbgondolására. Bár a konferenciát a YouTube-on követők jobbra passzív szemlélői voltak az egyes beszélgetéseknek, a magyar mint idegen nyelv oktatása sok reflexióra ösztönözhetette a közönséget is.

Voltak kerekasztalok, amelyek inkább az online tér kommunikációs jellemzőire, az eszközök, alkalmazások felhasználhatóságára helyezték a beszélgetés fókuszát. Így például Istók Béla és beszélgetőtársai az IKT nyelvre gyakorolt hatásait, a különböző digitális tartalmak magyarórán való felhasználhatóságát vizsgálták. Szó esett többek között a helyesiras.mta.hu (1), valamint a hozzátartozó blog (2) és Facebook-oldal anyanyelvi integrálásának a kérdéseiről, a különféle digitális felületekről (filmsorozatokból, videóklipekből, hírportálokból, blogokból) származó, friss tematikára (például a koronavírus-járványra) építő példaanyag vagy az internetes kép-szöveg kapcsolatok felhasználhatóságáról.

A különböző infokommunikációs eszközök és az online, digitális platformok használatának tudatosítása volt a leghangsúlyosabb kérdése a Szűts Zoltán által moderált diskurzusnak. A résztvevők rendkívül oldott beszélgetés formájában vitatták meg a téma módszertani vonatkozásait, gyakorlati tapasztalataikat egy-egy szemléletes példával is illusztrálva. A nyelvtanítás egy speciális területének, szűkebb témakörének, a nyelvtörténet tanításának távoktatáshoz kapcsolódó tapasztalatai is megjelentek a kerekasztaltémák között. Németh Miklós és Sinkovics Balázs arról faggatták a meghívottakat, hogy milyen problémákkal szembesültek az oktatók a nyelvtörténeti órákon, illetve milyen új lehetőségek tárultak föl a távoktatási formában.

A jelenléti konferenciákon már megszokott, az online térben viszont idegennek tűnő poszterbemutatókra is sor került mindkét nap. Az első napon hat, míg a másodikon négy előadó mutathatta be témáját három percben. Bár a bemutatás célja hagyományosan az, hogy a posztert reprezentáló kutató és a közönség között szoros és formális időbeli keretektől mentes, kötetlen-közvetlen interakció alakulhasson ki, az online tér némileg átalakította a műfajt, és a digitális környezet mégiscsak formalizáltabbá tette a beszélgetést.

Összegzés

A PeLiKon konferenciasorozat második állomásának célja a digitális környezetben kibontakozó új gyakorlatok, a távoktatás kényszerének szorításában megszülető módszertani megoldások bemutatása, számvetés a nyelvi nevelés digitális oktatási kérdéseivel. A járványhelyzet nemcsak a tartalomra, a formára is hatással volt. A szervezők törekedtek a klasszikus konferenciáműfajok digitális átfordítására, és a kutatási tartalmak megosztásán túl a szakmai párbeszéd, a kutatásoknak új lendületet adó vita megteremtésére. Bár a résztvevők többsége a személyes találkozás reményében búcsúzott, a rendezvény online formájának vitathatatlan előnye, hogy a személyes jelenléttel megvalósuló konferenciákhoz képest jóval több előadás, beszélgetés vált követhetővé, napirendbe illeszthetővé.

(1) Helyesírási tanácsadó portál. <https://helyesiras.mta.hu/> (2020. november 10.)

(2) Helyes blog. <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/index> (2020. november 10.)

H. Tomesz, Tímea: Mother tongue education in the online space. Report on the conference PeLiKon2020 – Linguistic Dimension of Digital Education

Az írás szerzőjéről

H. Tomesz Tímea

főiskolai docens

Eszterházy Károly Egyetem

Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Eger

tomesz.timea[kukac]uni-eszterhazy.hu